

УДК 338.439.5

**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УЧАСТІ УКРАЇНИ
В ГЛОБАЛЬНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГАХ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ**

Бокій О. В., к.е.н., с.н.с. відділу економічних досліджень,
<https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>
Інститут продовольчих ресурсів НААН, Київ, Україна

<https://doi.org/10.31073/foodresources2025-24-28>

Предмет. Економічні процеси на внутрішньому і глобальному ринках продовольства. **Мета.** Виявлення тенденцій і перспектив участі України у глобальних продовольчих ланцюгах створення вартості (ГнЛСВ). **Методи.** Для виконання досліджень використано методи: діалектичний, статистичний – для аналізу експортно-імпортних операцій, діяльності виробничих підрозділів і ритейлу; системного узагальнення – для систематизації тенденцій і перспектив участі України у ГнЛСВ та побудови відповідної концептуальної схеми; порівнянь – для співставлення частки України у світовому експорті зернових та діяльності мереж ритейлу. **Результати.** тенденції експортно-імпортних операцій України в галузі продовольства, оцінено роль іноземних компаній у діяльності виробничих холдингів та формуванні мереж ритейлу. Побудовано функціональну схему ГнЛСВ з урахуванням тенденцій і перспектив в Україні, що містить складові виробництва та переробки сировини, транспортування, зберігання та реалізації продукції на внутрішні та зовнішні ринки, а також деталізацію внесків України та зарубіжних партнерів в економіку країн через глобальні продовольчі ланцюги створення вартості. Запропоновано заходи аграрної політики для стимулювання глобальних ланцюгів створення вартості продовольства за участю України. **Сфера застосування результатів.** Призначено для наукових працівників, фахівців з експортно-імпортою діяльності, ритейлу, органів державного управління. Результати можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях та рекомендаціях щодо стимулювання участі України в глобальних продовольчих ланцюгах створення вартості.

Ключові слова: глобальні продовольчі ланцюги створення вартості, продовольство, харчова продукція, системні зміни, стимулювання розвитку

**TRENDS AND PROSPECTS OF UKRAINE'S PARTICIPATION
IN GLOBAL FOOD VALUE CHAINS**

Olena Bokiyy, PhD, Economics, Senior Researcher
of the Department of Economic Research
<https://orcid.org/0000-0001-9916-1856>
Institute of Food Resources of NAAS, Kyiv, Ukraine

Subject. Economic processes in domestic and global food markets. **Objective:** To identify challenges and reserves of Ukraine's participation in global food value chains. **Purpose.** Identification of trends and prospects for Ukraine's participation in global food value chains. **Methods.** To carry out research, the following methods were used: dialectical, statistical – for the analysis of export-import operations, the activities of production units and retail; systemic generalization – for the systematization of trends and prospects for Ukraine's participation in global food value chains and the construction of an appropriate conceptual scheme; comparisons – for the comparison of Ukraine's share in world grain exports and the activities of retail chains. **Results.** The directions and measures of influence on value chains were identified. Trends in Ukraine's export-import operations in the food industry were compared, the role of foreign companies in the activities of production holdings and the formation of retail networks was assessed. A functional scheme of global food value chains was constructed taking into account trends and prospects in Ukraine, which contains components of production and processing of raw materials, transportation, storage and sale of products to domestic and foreign markets, as well as a detailed description of the contributions of Ukraine and foreign partners to the economies of countries through global food value chains. Measures of agricultural policy were proposed to stimulate global food value chains with the participation of Ukraine. **Scope of the results.** Intended for researchers, specialists in export-import activities, retail, and government agencies. The results can be used in further scientific research and recommendations to stimulate Ukraine's participation in global food value chains.

Key words: global value chains, food, food products, systemic changes, development incentives

Постановка проблеми. У сучасному світі процеси глобалізації в усіх сферах діяльності набувають все більшого розвитку. Підтвердила свою дієвість та ефективність об'єднання більшості розвинених країн європейського континенту у Європейський Союз, (перший договір між країнами було підписано у Маастрихті і набув чинності від

01.11.1993). Завдяки інтеграції країн Західної Європи та створенню спільного ринку, Європейський Союз став потужним гравцем у світі. Від моменту заснування політика Європейського Союзу передбачала ефективну інтеграцію країн та екосистем до єдиних продовольчих ланцюгів створення вартості. Дієвим інструментом реалізації слугує Спільна аграрна політика (САП) Європейського Союзу.

Україна на шляху до євроінтеграції, завдяки сприятливому клімату та географічному розташуванню, родючим ґрунтам, наявним матеріально-технічним ресурсам, аграрній спрямованості економіки та історичному досвіду, виступає потужним гравцем на світовому ринку продовольства, забезпечуючи 400 млн населення Землі продовольчими ресурсами. Наразі Україна постачає на зовнішні ринки насамперед сировинні ресурси (зернові) та олію. Водночас Національною економічною стратегією до 2030 року передбачено збільшення частки переробленої продовольчої продукції до 50% [1].

Проблему глобальних продовольчих ланцюгів створення вартості (ГПЛСВ) дослідили у своїх роботах багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, О. Коваленко та А. Кириченко оцінили глобальні логістичні ланцюги в умовах воєнного часу та дійшли висновку щодо важливості ефективних митних процедур, спеціальних режимів митної торгівлі та найбільшого сприяння [2]. В. Яновська та В. Гурочкіна виявили виклики глобальних ланцюгів створення вартості та перспективи економічного продукції, що виробляється та експортується, а також – інституційному забезпеченню діяльності глобальних ланцюгів створення вартості, вдосконаленню державної політики у сфері зовнішньої торгівлі в Україні [3]. Стійкість глобальних продовольчих ринків в умовах глобалізації оцінив М. Сичевський із співавторами. Вчені оцінили стійкість економічного зростання на світових ринках продовольства – сиру, масла і цукру, зазначили стабільний ріст виробництва та експорту продукції у світі і водночас нерівномірність їх розвитку [4]. О. Куць із співавторами обґрунтували засади економічної політики та діяльності харчової промисловості, що спрямовані на зміцнення продовольчих ланцюгів [5].

Серед зарубіжних вчених заслуговує на увагу робота R. Hashad, S. Lim, та K. A. Abay, які дослідили взаємозв'язок між глобальними продовольчими ланцюгами створення вартості та ожирінням, зокрема для населення в країнах, що розвиваються і мають низький і середній рівень доходу. Дослідники дійшли висновку щодо збільшення надмірної ваги у населення, через зростання споживання високоенергетичних продуктів та цукру, особливо для населення міст. Тому заходи інформаційної та державної політики мають бути спрямовані на запобігання зростання рівня ожиріння [6].

Вплив докладних торговельних угод на інтеграцію глобальних ланцюжків створення вартості оцінили D. Kim, S. Steinbach, та C. Zurita. Дослідники довели, що зазначені угоди, завдяки спеціальним положенням та врахуванню багатьох чинників інтеграційних процесів, сприяють розвитку глобальних продовольчих ланцюгів [7].

R. S. Maluf із співавторами аналізували бразильські ланцюги створення вартості сої з використанням справедливого підходу в контексті сталого розвитку та зміни клімату. Вчені дослідили глобальні тенденції та приватні стратегії у поєднанні з місцевими та національними продовольчими системами. У роботі враховані системні чинники нерівності та справедливі підходи щодо забезпечення продуктами харчування й оцінювання стану довкілля [8].

S. J. Thomas, на прикладі харчової промисловості Індії, оцінив участь країни у глобальному продовольчому ланцюгу створення вартості та політику виробництва і виявив суттєвий вплив чинників торговельної та інвестиційної політики на глобальні продовольчі ланцюги створення вартості [9].

Отже, проблема дослідження глобальних продовольчих ланцюгів створення вартості є нагальною для вчених та дослідників усього світу, водночас питання, пов'язані із

діяльністю ГПЛСВ в умовах сучасних викликів потребують більш поглиблених досліджень.

Мета дослідження – виявити тенденції та перспективи участі України у глобальних продовольчих ланцюгах створення вартості. Це дозволить вжити ефективні цілеспрямовані заходи для посилення ролі України у ГПЛСВ.

Матеріали та методи. Основою дослідження є загальнонаукові методи пізнання проблеми, зокрема для аналізу експортно-імпортних операцій, діяльності виробничих підрозділів і ритейлу застосовано діалектичний і статистичний методи, для систематизації тенденцій і перспектив участі України у ГПЛСВ та побудови відповідної концептуальної схеми використано метод системного узагальнення, для співставлення частки України у світовому експорті зернових та діяльності мереж ритейлу – метод порівнянь.

Виклад основних результатів дослідження. З урахуванням процесів глобалізації в Україні і світі, глобальні ланцюги створення вартості, які охоплюють виробництво та експорт продукції, а також джерела постачання, переробки продукції та її дистрибуції все більше впливають на рівень економічного розвитку країн. Для України основним джерелом валютних надходжень та поповнення бюджету є експорт продовольства.

Україна є одним із ключових гравців на світовому продовольчому ринку та забезпечує країни, які потребують, сільськогосподарськими культурами і продуктами їх переробки, насамперед зерновими та олією. У країні в довоєнні роки було зосереджено 30 відсотків чорнозему планети, що й обумовило аграрну спрямованість виробництва та експорту продукції. Адже частка експорту продовольства у загальному експорті 2024 року досягла 59,1%, найбільше було отримано доходів від експорту соняшникової олії. Найвищим був показник частки експорту аграрної продукції у 2023 року – 62% [10,11].

Виробництво експортоорієнтованої аграрної продукції, насамперед рослинницької сировини – зернових і олійних культур у роки, що передували війні в Україні, залежало від кліматичних умов, рівня розвитку сільського господарства, макроекономічних потрясінь. Через пандемію Covid 19 у 2020 році на 12-16% скоротилося виробництво зернових, випереджаюче – кукурудзи. У 2021 р. було зібрано найбільші за історію України врожаї зернових і зернобобових – 86,0 млн т (відповідно пшениці – 32,15 млн т, з якої на експорт було спрямовано 62% – 20,0 млн т) і насіння соняшника – 16,4 млн т.

У 2022 році, через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, виробництво сільськогосподарських культур скоротилося більше ніж на третину, за виключенням цукрових буряків і вівса. Виробництво насіння соняшника зменшилося у 2022 році на 30,9%, однак у подальшому обсяги виробництва і переробки продукції зросли (табл. 1).

Через війну в Україні також суттєво скоротилося виробництво харчової продукції з доданою вартістю. За продукцією рослинництва у 2022 році випереджаючими темпами скоротилося виробництво олії і тваринних жирів, хлібобулочних і борошняних виробів, однак у подальшому підприємства поступово нарощували обсяги випуску (рис. 1).

Більш докладно проблему виробництва сировинної бази і харчової продукції, стійкості продовольчих ланцюгів створення вартості в умовах війни в Україні розкрито автором у [12-14] та інших роботах.

З точки зору зовнішньої торгівлі, Україна з величезним аграрним та промисловим потенціалом у 2021 році забезпечувала 8,9% вартості світового експорту пшениці (5 місце у світі), у 2022-2024 рр. – відповідно 3,9, 4,8 і 7,8%. Вартість експорту пшениці у 2024 р. дорівнювала 3,74 млрд дол. США, на 36% менше, ніж у 2021 році. На зовнішні ринки у 2024 р. було поставлено 11,1% вартості світових продажів кукурудзи (4 місце у світі) та отримано 6,55 млрд дол. США. Пшениця є найбільш стратегічною продукцією для України і світу, попри те, що експортні валютні надходження від кукурудзи у 2024 році були на 75% більше.

Таблиця 1

Динаміка виробництва експортоорієнтованих культур рослинництва, тис. т

Продукція	Виробництво, тис. т				Зміна до попереднього року, %		
	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Зернові та зернобобові, в т. ч.:	75143,2	64933,4	86010,4	53863,7	-13,6	32,5	-37,4
Пшениця	28327,9	24877,4	32151,0	20729,2	-12,2	29,2	-35,5
кукурудза	35880,1	30290,3	42109,9	26186,9	-15,6	39,0	-37,8
Ячмінь	8916,8	7636,3	9437,0	5608,2	-14,4	23,6	-40,6
Овес	422,0	510,0	467,9	378,5	20,9	-8,3	-19,1
Насіння соняшника	15254,0	13110,0	16392,0	11329,0	-14,1	25,0	-30,9
Бурак цукровий	10205,0	9150,2	10853,9	9941,5	-10,3	18,6	-8,4

Джерело: сформовано за даними Держстату України

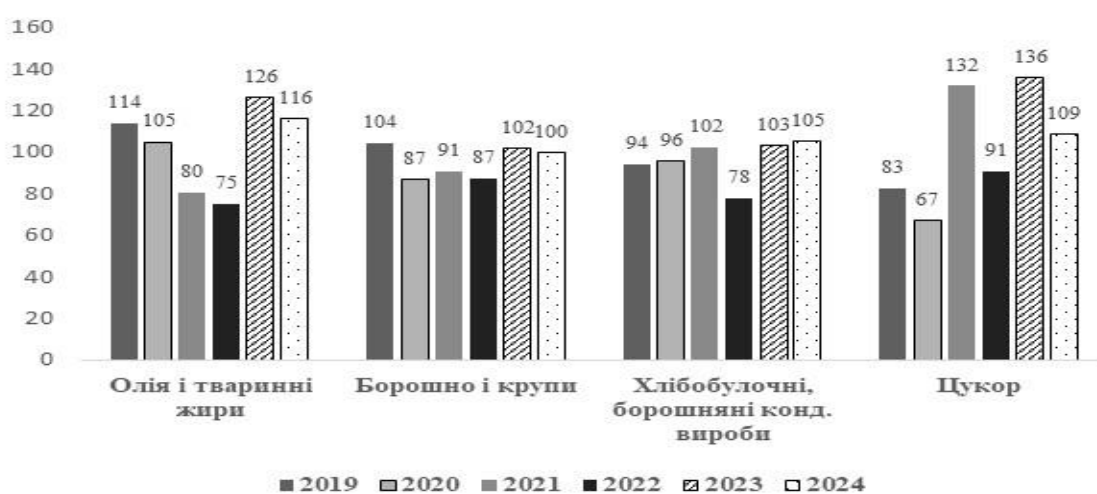

Рис. 1. Динаміка промислового виробництва продукції рослинництва, % до попереднього року

Джерело: сформовано за даним Держстату України

За експортом ячменю країна у 2021 році Україна займала третю позицію у світі, після Австралії і Франції (11,9% ринку), а у 2024 р. – 7 місце (6,5%).

У перший рік війни вартість експорту зернових зменшилася майже на третину і, попри нарощування обсягів, у наступні роки не досягла попередніх показників.

Найбільшу нішу експорту в світі займає українська соняшникова олія, хоча її частка зменшилася впродовж 2020-2024 рр. від 39,8 до 29,3% (рис. 2).

Продукція переробки сировини з більш високою високою доданою вартістю, на прикладі рослинництва, охоплює значно менші обсяги світового ринку (рис. 3).

Частка борошна у світовому експорті обмежується 0,4-1,2%. До першої п'ятірки країн – світових експортерів продукції входять Туреччина (20,3% у 2024 році), Німеччина (9,8%), Узбекистан (9,0%) і Казахстан (8,9%) та Італія (5,4%), які за сукупністю охопили більше половини ринку у 2024 році – 52,9%. Наступні у світовому рейтингу – Бельгія (3,5%) та Канада (3,3%).

Рис. 2. Частка зернових України у вартості світового експорту, %

Джерело: сформовано за Trade Map

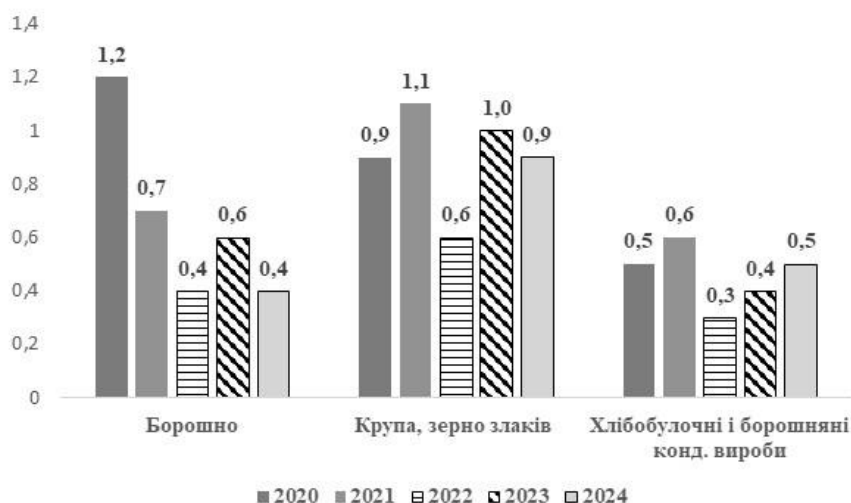

Рис. 3. Частка продуктів переробки зернових України у вартості світового експорту, %

Джерело: сформовано за даними Trade Map

Наприклад, Бельгія, країна із 11,4 млн чол. і площею 30,5 кв. км (139 місце у світі) поставила на зовнішні ринки у 2024 році 354,7 тис. т продукції, більше, ніж Україна. Основними споживачами бельгійського борошна є країни-сусіди – Нідерланди та Франція (відповідно 60% і 29% експорту), що підтверджує дієвість ГПЛСВ. Разом із цим країна нарощує імпорт пшениці із України – якщо у 2022 році було поставлено лише 47 т, у 2024 р. – 20,7 млн т.

Серед продукції тваринництва Україна забезпечила у 2024 році 7,2% світового експорту меду (5 місце у світі), 2,7% м'яса птиці (9 місце у світі і 5 – в Європі).

У 2024 році найбільшими покупцями харчової продукції з України були Іспанія, Нідерланди і Туреччина. Завдяки залученню до міжнародних проєктів, національні виробники мали змогу розміщувати власну продукцію, здебільшого із брендованою символікою, на полицях відомих транснаціональних мереж ритейлу – Tesco, Aldi, Lidl, Auchan та ін. Позитивним явищем у 2024 р. було зростання експорту продукції тваринництва з доданою вартістю, зокрема, ковбас на 37% за рік, сиїв на 36%, масла вершкового на 17%.

Разом із цим, у торговельних мережах України присутній достатньо вагомий сегмент зарубіжної харчової продукції з доданою вартістю. Найбільш презентабельно вироби представлені у мережах ритейлу. У місцевих супермаркетах присутні стелажі з позначкою «Власний імпорт», це насамперед вина, сири, ковбаси, консервація, кондитерські борошняні і цукрові вироби.

Готова м'ясна продукція (ковбаси, копчене м'ясо) найбільше представлена в Україні виробниками Іспанії (52% імпорту), Польщі (37%), Франції (5%) та Італії (2%). Сири здебільшого постачаються з Польщі (41%), Німеччини (19%), Нідерландів (9%) та Італії (7%). Борошняні кондитерські вироби – представлені насамперед Польщею (36%), а також Чехією, Німеччиною та Італією (по 7%). Алкогольні напої презентують Франція, Італія, Польща і Шотландія [10]. Зважаючи на процеси інтеграції України до Європейського Союзу, гармонізацію та спрощення законодавства і сприятливу митну політику (за винятком квотування національного експорту продовольства), вартість імпорту продовольства з доданою вартістю в Україні за більшістю позицій зростає.

Збільшується впізнаваність українських харчових брендів, серед яких найбільш відомі – Roschen (цукрові та борошняні кондитерські вироби) Nemiroff (алкогольні напої) та Sandora (соки, що найбільш відомі у Туреччині).

У свою чергу, продовольчий ритейл в Україні, який стрімко розвивається від початку двохтисячних років, є привабливим для іноземних інвесторів і динамічно змінюється продовж десятиріч. Найбільш великими гравцями мереж ритейлу у 2022 році, за версією Forbes Ukraine, були 20 компаній з виторгом від 148,3 до 4,5 млрд грн за рік, серед них – 10 продовольчих (табл. 2) [12].

Таблиця 2

Рейтинг продовольчих компаній ритейлу в Україні у 2022 році

Місце у рейтингу	Компанія	Власник	Виторг млрд грн	Прибуток млн грн	Динаміка виторгу, % до попереднього року	Кількість працівників, тис. чол.
1	АТБ	Буткевич Г.	148,3	2521	-0,3	56,6
2	Fozzy Group	Костельман В. та ін.	93,2	Нд	3	50,0
3	Metro	Вдовиченко О.	20,2	-455	-22	3,0
4	Novus	Туменас Р.	16,0	-2518	-7	7,1
5	Varus	Шостак Р., Кіптик В	14,6	-42	6	7,0
6	Auchan	ELO	10,7	-1262	26	4,5
7	Таврія В	М.і Б. Музальови	9,9	96	9	4,5
8	Рукавичка	Козак Б.	5,3	16	20	3,4
9	Еко маркет	Бондарєва Н.	4,5	1	-25	3,0

Джерело: сформовано за даними Forbes Ukraine 2022

Участь міжнародного капіталу у національних мережах ритейлу задіяна в різноманітних формах. Зокрема, АТБ маркет залучав до розвитку компаній, розширення мереж та модернізації виробництва кредитні лінії міжнародних фінансових інститутів – Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Міжнародної фінансової корпорації; мережа Сільпо також користувалася кредитами ЄБРР. Компанія Metro Cash & Carry Ukraine є гуртово-роздрібною мережею з Німеччини, що працює на ринку України від 2003 року. Торговельна марка Novus Ukraine (заклади працюють в Україні від 2008 року) має литовського власника та залучила інвестиційний капітал з Литви й інших європейських країн для розвитку діяльності. Вагомим для продовольчого забезпечення населення є внесок американської корпорації швидкого харчування McDonald's. Україна

долучилася до мережі у 1997 році і стала сто другою країною-учасницею. Згідно з даними компанії, більше 80% сировини для виробництва продукції компанії – місцевого походження і задіяна в ГПЛСВ продукції. Починаючи від 2013-2014 рр., в Україні швидко розвинулися й інші світові бренди фаст-фуду – KFS, Domino's Pizza тощо; розповсюдженою є франчайзингова модель.

Мережа супермаркетів Varus працює на ринку України від 2003 року, має 108 торговельних точок і залучала кредити для розбудови. Супермаркети самообслуговування «Рукавичка» (понад 200 магазинів в Україні) працюють у західному регіоні країни. Під час війни значна частка продовольчого ритейлу суттєво втратила обсяги реалізації, зокрема Metro, Еко Маркет, Novus. Водночас мережі Auchan та Рукавичка досягли річного росту обсягів реалізації на 26 і 20% відповідно, а друга за рейтингом мережа мережі Fozzy Group (до складу якої входять супермаркети Fozzy, Сільпо та Foga) збільшили реалізацію продукції на 3%. Завдяки присутності зарубіжної харчової продукції у торговельній мережі, Україна задіяна у ГПЛСВ у якості кінцевого споживача. Необхідно зважати і на велику внутрішню та зовнішню міграцію населення в Україні, адже лише через війну кількість біженців з України за кордоном налічує, за різними підрахунками, від 5 до 8 млн чол. Відповідно, зросла ємність продуктових ринків за кордоном, за рахунок українських споживачів продовольства [12].

Відповідно до даних Держстату, у національній торговельній мережі найбільшою у загальній пропозиції є частка імпортованих свіжих (більше 50%) і перероблених (30,5%) фруктів та овочів. Частка сирів сягала 28,1%, а цукрових кондитерських виробів і риби – у межах 26% (рис. 4).

Рис. 4. Частка імпортованих товарів у торговельних мережах України у 2021 році, %

Джерело: сформовано за даними Держстату України

Якщо проаналізувати участь України у ГПЛСВ та участь іноземного капіталу в аграрних компаніях, можна визначити наступні тенденції:

1) продукція аграрного сектора України тісно інтегрована у глобальні продовольчі ланцюги створення вартості, насамперед шляхом експорту зернових та олії для забезпечення світової продовольчої безпеки. Тимчасове припинення, а в наступному – ускладнення постачання зернових за кордон через військову агресію російської федерації призвело до порушення ланцюгів постачання аграрної продукції, стрімкого зростання цін на продовольство, збільшився ризик голоду й соціальної нестабільності у країнах Африки та Південної Азії, суттєво зросли логістичні витрати;

2) структура власності аграрних компаній з іноземним капіталом в Україні може включати прямі іноземні інвестиції, а також інвестиції через фонди, холдинги, пов'язані особи. Приміром, один із найбільших експортерів зернових та олійних, компанія «Кернел Груп», а також ключовий гравець на зерновому ринку «Nibulon» мають українських

власників, але залучають значний обсяг іноземних інвестицій. Серед експортерів українського зерна варто відмітити транснаціональну корпорацію «Archer Daniels Midland») із США, китайську компанію «COFCO International» [13, 14];

3) у галузях рослинництва і тваринництва великі холдинги зміцнюють свої ланцюги міжнародних поставок продукції шляхом відкриття підрозділів за кордоном, модернізації логістики та виробництва, просування власних брендів. Зокрема, компанія за участю іноземного капіталу «Миронівський хлібопродукт» (МХП), найбільший агропромисловий холдинг з виробництва курятини (відомий в Україні за 15 торговельними марками, зокрема «Наша ряба», «Легко», «Бащинський», «Skott Smeat», «РябChick») у 2024 році інвестував 40,9 млн дол. США у купівлю чотирьох компаній у Великій Британії, Саудівській Аравії, Хорватії та Україні. Придбання 100% хорватської компанії Topi сприятиме покращенню поставок зерна для ринків МХП у Словенії і Хорватії, 70% акцій британської компанії «KK & Sons Group Ltd» – для покращення логістики в Україні та за її межами; інвестиції до Саудівської Аравії сприятимуть розвитку напряму птахівництва [15]. Відповідно до звіту холдингу, інвестиції спрямовані на розширення присутності компанії в країнах Європейського Союзу, реалізацію проєктів з технічного обслуговування та дотримання вимог законодавства;

4) розвиток та інтеграцію до ГПЛСВ можна дослідити на прикладі виробництва кондитерської продукції з високою доданою вартістю. Зокрема, кондитерська корпорація «Рошен», яка входить до 30 найбільших світових виробників кондитерських виробів, наразі має підрозділи в регіонах України, а також у Литві (м. Клайпеда) та Угорщині (м. Будапешт). Продукція представлена у більш ніж 50 країн світу, компанія здійснює благодійні та соціальні ініціативи. Прикладом ефективного залучення у ГПЛСВ може слугувати кондитерська фабрика «Ярич» (насамперед виробник відомого крекера), яка мала у 2024 р. виручку 980 млн грн. Основні потужності компанії розміщені у Львівській області, а представницький офіс та регіональні склади – у Львові та Польщі, для підтримки експортної діяльності. Продукція експортується насамперед до Польщі (як під власною маркою, так і під брендами міжнародних та місцевих ритейлерів – Auchan, Carrefour, та Eurocash), а також – до Чехії, США та країн Близького Сходу. Компанія сертифікована відповідно до міжнародних стандартів якості [16, 17];

5) малі та середні підприємства нараховують свою участь у ГПЛСВ шляхом виробництва й експорту якісної нішевої продукції, просування власних брендів. Однак компанії мають дотримуватися міжнародних стандартів якості та вимог щодо сертифікації продукції, що впливає на зростання продовольчих цін. Для виходу малих підприємств на зовнішні ринки необхідні підтримка держави, громад та інвесторів, а також забезпечення можливості сертифікації продукції у централізованих лабораторіях. І саме фермери та малі підприємства є учасниками грантових програм та суб'єктами підтримки міжнародних донорів.

Отже, у більш широкому розумінні участь України у ГПЛСВ доцільно розглядати не лише з точки зору експортно-імпоротної взаємодії, а й відносно різноманітних аспектів виробничої, торговельної, логістичної, науково-інноваційної, маркетингової, зовнішньоекономічної діяльності. Адже країна приймає участь у всіх стадіях глобальних ланцюгів створення вартості продовольства – «від лану до столу», що і дозволило побудувати відповідну концептуальну схему (рис. 5).

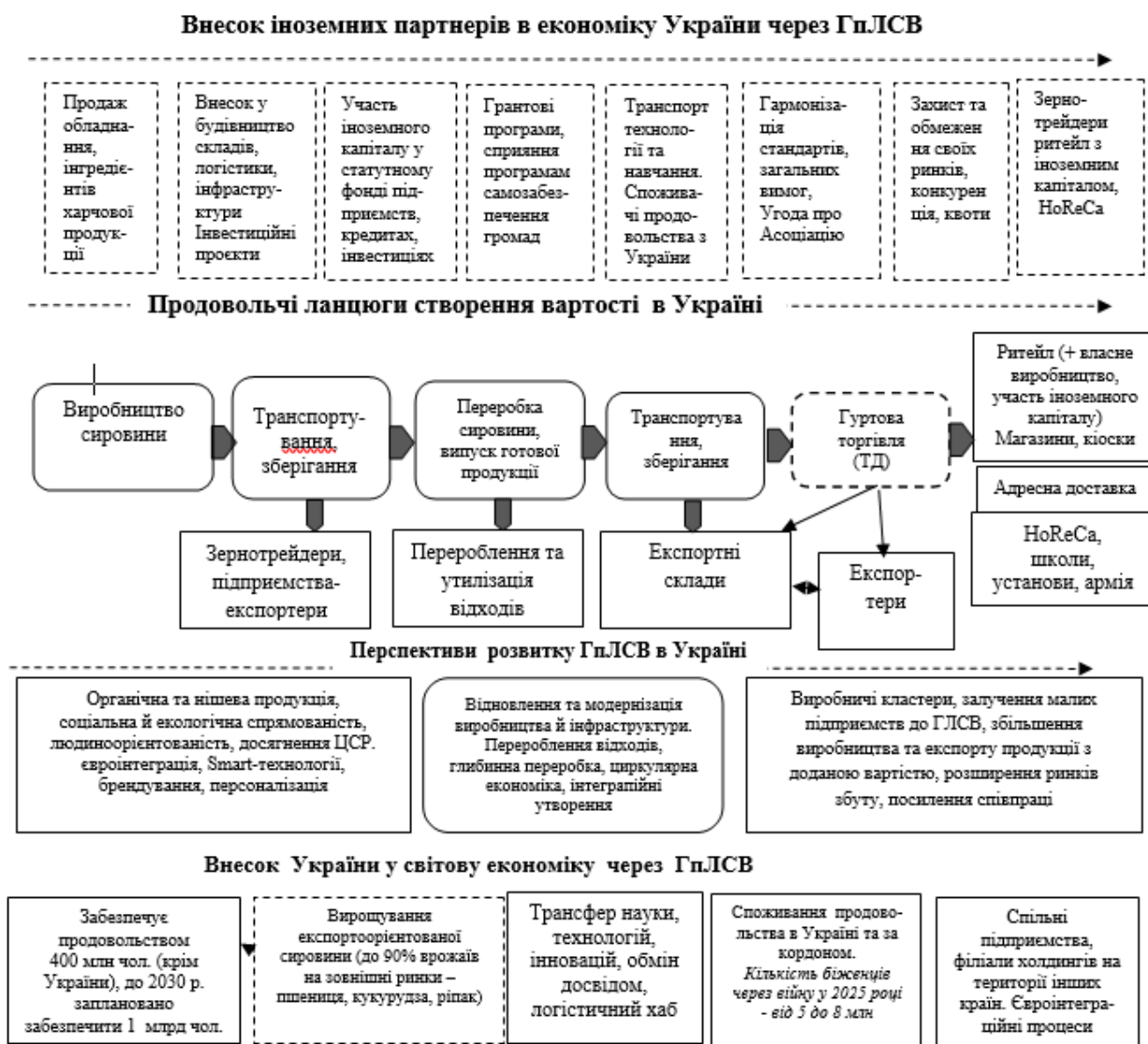

Рис. 5. Тенденції та перспективи участі України в глобальних продовольчих ланцюгах створення вартості
Джерело: сформовано автором

Участь іноземних партнерів у ГпЛСВ здійснюється шляхом експорту та імпорту продовольства, обладнання, сировини та матеріалів; внеску у статутні фонди підприємств, кредитів та інвестицій, будівництва логістичних хабів і складів для української продукції. На кінцевому етапі, за умови виробництва сертифікованої якісної продукції та реалізації можливостей її просування на зовнішні ринки, збільшуються обсяги споживання національного продовольства в Україні і за кордоном.

У межах України ГпЛСВ мають бути оснащені відповідною логістичною інфраструктурою, яка передбачає будівництво та розміщення експортних складів, збільшення виробництва та експорту продукції з доданою вартістю, створення замкнених циклів виробництва «від лану до столу» і перероблення відходів. У ланцюгах створення вартості в Україні та на глобальному рівні суттєво зростає роль мереж ритейлу, як окремих підрозділів, що містять, заразом, виробничі цехи, сприяють просуванню продукції не лише холдингів і власного виробництва, а й малих виробників, заключають самостійно експортні контракти, розвивають власні бренди та розширюють свої філіали за межами України, зміцнюючи ГпЛСВ.

Зростає роль сегменту HoReCa – бізнесу, що об'єднує готелі, ресторани, заклади громадського харчування і передбачає споживання продукції у місцях продажу. Під час війни посилилася соціальна складова, ресторатори підтримують колег по бізнесу із прифронтових областей, надають допомогу збройним силам України і вразливим верствам населення [18].

Важливим внеском України у світову економіку через ГплСВ насамперед є забезпечення населення Землі продовольством, що у перспективі може сягати восьмої частки населення планети. І, якщо наразі Україна здебільшого спеціалізується на вирощуванні експортоорієнтованої сировини, реальною є перспектива нарощування експорту якісної продукції з доданою вартістю. Сучасні наукові розробки у галузі продовольчого ринку сприятимуть трансферу науки та інновацій. Важливими є державна підтримка та створення умов для залучення малих і середніх підприємств до ГплСВ.

Перспективними напрямками розвитку ГплСВ в Україні є діяльність на засадах циркулярної економіки, розширення сегментів органічної та нішевої продукції. Важливим чинником є дотримання соціальної й екологічної спрямованості ланцюгів, орієнтованість на людину у виробничо-збутових процесах, спрямованість на євроінтеграцію країни та досягнення Цілей Сталого Розвитку. Необхідно задіяти у роботі виробничих підрозділів, логістики та реалізації продукції сучасні напрацювання у галузі Smart-технологій. Інтеграційні утворення сприятимуть розвитку продовольчого ринку на засадах циркулярної економіки та глибинної переробки і сприятимуть розширенню ринків збуту.

Для стимулювання ГплСВ за участю України необхідно задіяти заходи і засоби державної політики, спрямовані на підтримку та полегшення роботи бізнесу; створення рівних умов для всіх виробників, гармонізацію вітчизняного законодавства; детінізацію ринків і дотримання добросовісної конкуренції; активізацію маркетингової та інноваційно-інвестиційної діяльності; посилення міжнародної інтеграції та розширення ринків збуту; впровадження новітніх технологій і дотримання європейських стандартів якості і простежуваності продукції на всіх ділянках виробничо-збутових ланцюгів;

Висновки. Попри втрати через військову агресію російської федерації, Україна виступає світовим гарантом продовольчої безпеки та постачає продовольство, насамперед зернові та олійні культури, нужденним країнам. Країна також задіяна у продовольчих глобальних ланцюгах створення вартості шляхом організації логістичних хабів, трансферу науки і технологій, участі у міжнародних проєктах та процесах євроінтеграції. Важливо забезпечити обмін досвідом, просування вітчизняних та зарубіжних брендів, диверсифікацію ринків збуту та збільшення споживання продукції, завдяки зростанню платоспроможного попиту населення та оптимізації логістики. Перспективи участі України у ГплСВ визначаються насамперед можливостями повоєнного відновлення та сучасними тенденціями – цифровізацією, циркулярною економікою, орієнтацією на поглиблену переробку продукції. Заходи Державної аграрної політики мають сприяти ефективній діяльності глобальних продовольчих ланцюгів створення вартості.

Бібліографія

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>. (08.04.2025).
2. Коваленко О. В., Кириченко А. В. Трансформації глобальних логістичних продовольчих ланцюгів в умовах війни в Україні. *Продовольчі ресурси*. 2023. 11 (20). 211–220. <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-20>.
3. Яновська В. П., Гурочкіна В. В. Україна у глобальних ланцюгах створення вартості: виклики та перспективи економічного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-108>.
4. Sychevskiy M., Kovalenko O., Deineko L., Yashchenko L. Assessing dynamic stability of economic development of global food markets in the context of globalization. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20 (2), 372–388. [https://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.31](https://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.31).

5. Коваленко О. В., Куць О. І., Бокій О. В. Концептуальні засади формування економічної політики та механізмів розвитку харчової промисловості. Інститут продовольчих ресурсів НААН. Київ, 2020. 51 с. <https://iprkviv.com/index.php/nashi-vydannya/monohrafiyi.html>.
6. Hashad R., Lim S., Abay K.A. Global food value chains and obesity in low- and middle-income countries. *Food Policy*. 2024. v127. article 102710. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2024.102710>.
7. Kim D., Steinbach S. and Zurita C. Deep trade agreements and agri-food global value chain integration. *Food Policy*. 2024. 127. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2024.102686>.
8. Maluf R. S., Bandy L., Cintrao R. P., Jomalini E., Santarelli M., Tribaldos T. Global value chains, food and just transition: a multi-scale approach to Brazilian soy value chains. *Journal of Peasant Studies*. 2023. 50(7), 2642–2665. <https://doi.org/10.1080/03066150.2022.21057>.
9. Thomas S. J. (2024). Trade policy and global value chain participation: evidence from Indian food processing industry. *Journal of social and economic development. Journal of Social and Economic Development*. <https://doi.org/10.1007/s40847-024-00392-y>.
10. Trade Map. <https://www.trademap.org/Index.aspx> (07.04.2025).
11. Державна служба статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua/> (20.04.2025).
12. Бокій О. В., Коваленко О. В. Продовольча система України на шляху реалізації Цілей Сталого Розвитку: передумови та сучасні виклики. Облік і фінанси. 2024. №2 (104). С. 128–139. <https://doi.org/10.33146/2307-9878>.
13. Бокій О. В. Вплив виробничо-цінової кон'юнктури на адаптивність ланцюгів доданої вартості рослинницької продукції в умовах війни в Україні. 2024. № 22. С. 207–218. <https://doi.org/https://doi.org/10.31073/foodresources2024-22-21>.
14. Бокій О. В. Вплив системних змін в економіці України на формування агропродовольчих ланцюгів створення вартості. *Продовольчі ресурси*. 2024. Том 12. №23. С. 233–245. <https://doi.org/10.31073/foodresources2024-23-27>.
15. Рейтинг Forbes Ukraine: Топ-20 рітейлерів України. 2023. <https://www.retailers.ua/news/management/13759-reyting-forbes-ukraine-top-20-riteyleriv-ukrayini> (17.04.2025)/
16. Kernel. <https://www.kernel.ua/> (07.04.2025).
17. Нібулон. <https://www.nibulon.com/> (07.04.2025).
18. MHP. <https://mhpglobal.eu/> (07.04.2025).
19. ROSCEN Corporation. <https://roscen.com/ua> (07.04.2025).
20. Yarych. <https://www.yarych.com/en> (07.04.2025).
21. Білас М. Ринок HoReCa під час війни: поточний стан та ключові тенденції. <https://voxukraine.org/rynok-horeca-pid-chas-vijny-potochnyj-stand-ta-klyuchovi-tendentsiyi> (15.07.2025).

Reference

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the National Economic Strategy for the period until 2030. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. 179. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian]. (08.04.2025).
2. Kovalenko O. V., Kyrychenko A. V. (2023). Transformatsii hlobalnykh lohistychnykh prodovolchyykh lantsiuhiv v umovakh viiny v Ukraini [Transformations of global logistics food chains in the conditions of war in Ukraine]. *Prodovolchi resursy [Food Resources]*, 11 (20), 211–220. <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-20>. [in Ukrainian].
3. Yanovska V. P., Hurochkina V. V. (2024). Ukraina u hlobalnykh lantsiuhakh stvorennia vartosti: vyklyky ta perspektyvy ekonomichnoho rozvytku [Ukraine in global value chains: challenges and prospects for economic development]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and society]*, 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-108>. [in Ukrainian].
4. Sychevskiy M., Kovalenko O., Deineko L., Yashchenko L. (2022). Assessing dynamic stability of economic development of global food markets in the context of globalization. *Problems and Perspectives in Management*, 20 (2), 372–388. [https://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(2\).2022.31](https://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(2).2022.31).
5. Kovalenko O. V., Kuts O. I., Bokiyy O. V. Kontseptualni zasady formuvannia ekonomichnoi polityky ta mekhanizmv rozvytku kharchovoi promyslovosti [Conceptual foundations of economic policy formation and mechanisms of food industry development]. Instytut prodovolchyykh resursiv NAAN [Institute of Food Resources of NAAS]. Kyiv, 2020. 51 p. <https://iprkviv.com/index.php/nashi-vydannya/monohrafiyi.html> [in Ukrainian].
6. Hashad R., Lim S., Abay K.A. Global food value chains and obesity in low- and middle-income countries. *Food Policy*. 2024. V 127. article 102710. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2024.102710>.
7. Kim D., Steinbach S. and Zurita C. Deep trade agreements and agri-food global value chain integration. *Food Policy*. 2024. 127. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2024.102686>.
8. Maluf R. S., Bandy L., Cintrao R. P., Jomalini E., Santarelli M., Tribaldos T. Global value chains, food and just transition: a multi-scale approach to Brazilian soy value chains. *Journal of Peasant Studies*. 2023. 50 (7), 2642–2665. <https://doi.org/10.1080/03066150.2022.21057>.

-
9. Thomas S. J. (2024). Trade policy and global value chain participation: evidence from Indian food processing industry. *Journal of social and economic development. Journal of Social and Economic Development*. <https://doi.org/10.1007/s40847-024-00392-y>.
 10. Trade Map. <https://www.trademap.org/Index.aspx>. (07.04.2025).
 11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (20.04.2025).
 12. Bokiі O. V., Kovalenko O. V. Prodovolcha systema Ukrainy na shliakhu realizatsii Tsilei Staloho Rozvytku: peredumovy ta suchasni vyklyky [Features of the approach of the Ukrainian food system to the implementation of the Sustainable Development Goals: prerequisites and modern challenges]. *Oblik i finansy*. 2024. №2(104). P. 128–139. <https://doi.org/10.33146/2307-9878>.
 13. Bokiі O. V. Vplyv vyrobnycho-tsinovoi koniunktury na adaptivnist lantsiuhiv dodanoi vartosti roslynnytskoi produktsii v umovakh viiny v Ukraini [The influence of the production-price conjuncture on the adaptability of the value added chain of crop products in the conditions of the war in Ukraine]. *Prodovolchi resursy [Food Resources]*. 2024. №22. P. 207–218. <https://doi.org/https://doi.org/10.31073/foodresources2024-22-21>.
 14. Bokiі O. V. Vplyv systemnykh zmin v ekonomitsi Ukrainy na formuvannia ahroprodovolchykh lantsiuhiv stvorennia vartosti [The impact of systemic changes in the economy of Ukraine on the formation of food chains of value creation]. *Prodovolchi resursy [Food Resources]*. 233–245. <https://doi.org/10.31073/foodresources2024-23-27>.
 15. Reitynh Forbes Ukraine: Top-20 riteileriv Ukrainy [Forbes Ukraine Rating: Top 20 Retailers in Ukraine] (2023). <https://www.retailers.ua/news/menedjment/13759-reyting-forbes-ukraine-top-20-riteyleriv-ukrayini>. [in Ukrainian]. (17.04.2025)/
 16. Kernel. <https://www.kernel.ua>. (07.04.2025).
 17. Nibulon. <https://www.nibulon.com>. (07.04.2025).
 18. MHP. <https://mhpglobal.eu/>. (07.04.2025).
 19. ROSCEN Corporation. <https://roscen.com/ua> (07.04.2025).
 20. Yarych. <https://www.yarych.com/en> (07.04.2025).
 21. Bilas M. (2022). Rynok HoReCa pid chas viiny: potochnyi stan ta kliuchovi tendentsii [HoReCa Market During the War: Current Status and Key Trends]/. <https://voxukraine.org/rynok-horeca-pid-chas-vijny-potochnyj-stan-ta-klyuchovi-tendentsiyi>. [in Ukrainian]. (15.07.2025).
-